

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมจากการวิเคราะห์รูปแบบของจิตรกรรมไทย
ประเพณี กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
**The Creation of Abstract Painting from an Analytical Study of Traditional
Thai Painting: A Case Study of the Murals of Wat Suwannaram
Ratchaworawihan In Bangkok**

อาจินโจนาธาน อาจินกิจ,
พานุ สุวายุสุวรรณ และ ศุภฤกษ์ คณิตวรานันท์

มหาวิทยาลัยบูรพา

**Arjinjonathan Arjinkit,
Panu Suaysuwan and Suparirk Kanitwaranun**
Burapha University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: 61810052@my.buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษารูปแบบและเทคนิคทางจิตรกรรมไทยประเพณี กระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. การศึกษากลุ่มตัวอย่าง ในกรณีศึกษาคือจิตรกรรมในพระอุโบสถวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร เป็นวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีหลักการในการเลือกโดย ก. ความสมบูรณ์ของผลงาน ข. เป็นตัวแทนของศิลปะยุคต้นรัตนโกสินทร์ ค.ความหลากหลายทางศิลปะ 2.การสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้กรอบแนวคิดของกระบวนการทางศิลปะของจิตรกรรมนามธรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดคุณค่าทางศิลปะจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยและผู้ชม

สรุปผลการวิจัยพบว่า 1.จากการวิเคราะห์จิตรกรรมต้นฉบับมีประเด็นน่าสนใจคือ สี การจัดวางองค์ประกอบ และร่องรอยวัตถุในงานจิตรกรรมไทยประเพณี 2.ผลงานสร้างสรรค์แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงกับจิตรกรรมไทยประเพณี มีลักษณะเด่นด้านการใช้สี การจัดวางองค์ประกอบของภาพ วิธีการระบาย และความแปลกใหม่ของผลงาน 3. มีความพึงพอใจต่อผลงานอยู่ในระดับมาก 4. คุณค่าของผลงานชุดนี้คือสร้างมุมมองที่แปลกใหม่ในงานจิตรกรรม มีลักษณะเฉพาะตัว และสามารถผสมผสานงานจิตรกรรมประเพณีไทยไปสู่ความเป็นนามธรรมได้

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์; จิตรกรรมนามธรรม; จิตรกรรมไทยประเพณี; จิตรกรรมฝาผนัง; วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร

* วันที่รับบทความ : 20 กันยายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 14 พฤศจิกายน 2567; วันที่ตอบรับบทความ : 16 พฤศจิกายน 2567

Received: September 20 2024; Revised: November 14 2024; Accepted: November 16 2024

Abstract

This research aims to study and create abstract paintings inspired by traditional Thai painting forms and techniques. The process is divided into two parts: (1) a sample study, focusing on the mural paintings in the ordination hall of Wat Suwannaram Ratchaworawihan, selected based on completeness, representation of early Rattanakosin art, and artistic diversity; and (2) creation of artworks within an abstract painting framework, with analysis based on artistic value as assessed by experts, the researcher, and viewers.

The research findings reveal that: (1) analysis of the original murals highlights key aspects such as color, composition, and traces of objects characteristic of traditional Thai painting; (2) the created artworks demonstrate strong connections to traditional Thai painting, particularly in color, composition, brush techniques, and innovative qualities; (3) viewer satisfaction with the artworks is high; and (4) the value of this collection lies in offering a unique perspective in painting, featuring distinctive characteristics and successfully integrating traditional Thai painting with abstract expression.

Keywords Creativity; Abstract Painting; Traditional Thai Painting; Mural Painting; Wat Suwannaram Ratchaworawihan

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงของงานจิตรกรรมในอดีต ที่พยายามหารูปแบบในการสร้างสรรค์แบบใหม่ มีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น ละทิ้งทักษะหรือการเล่าเรื่องราวแบบดั้งเดิมที่เน้นการนำเสนอภาพแทน (Representational Art) สู่งานจิตรกรรมที่ละทิ้งภาพแทน (Non-Representational Art) อันพัฒนาจากรากฐานแนวคิดศิลปะสมัยใหม่ของนักทฤษฎีศิลปะ อย่าง โรเจอร์ ฟราย (Roger Fry) ไคลฟ์ เบลล์ (Clive Bell) และ เคลเมนต์ กรีนเบิร์ก (Clement Greenberg) ในช่วงศตวรรษที่ 20 จนเกิดขบวนการเคลื่อนไหวของศิลปะนามธรรมขึ้นโลกศิลปะ ศิลปะนามธรรมไม่เพียงแต่เปลี่ยนลักษณะกระบวนการสร้างสรรค์ แต่ยังรวมถึงการเปลี่ยนคิดของผู้สร้างสรรค์และผู้ชม จาก ศิลปะเชิงภาวะวิสัย (Objective Art) ที่เน้นการสร้างสรรหรือการแสดงออกที่เน้นความเป็นกลาง ยึดตามข้อเท็จจริง และลดทอนอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวของศิลปินให้น้อยที่สุด สู่ ศิลปะเชิงอัตวิสัย (Subjective Art) ที่เน้นแสดงออกถึงมุมมอง อารมณ์ และความรู้สึกส่วนตัวของศิลปินในงานศิลปะ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่ไม่ได้มุ่งเน้นการแสดงความจริงหรือข้อเท็จจริงที่ปรากฏ แต่เน้นที่การสื่อสารความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ของศิลปินเอง ทำให้เกิดแนวคิดรูปนิยมหรือ Formalism ที่แปลว่ารูป หรือ รูปทรง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทัศนธาตุ (Visual Elements) หรือ ปัจจัยทางวัตถุต่าง ๆ ทางทัศนศิลป์ อันได้แก่ เส้น สี รูปร่าง รูปทรง และโครงสร้าง เป็นต้นความคิดแบบรูปนิยม ที่มีความเชื่อว่ารูป (Form) มีความสำคัญกว่าเนื้อหา (Matter) หรือคุณภาพทางทัศนธาตุของศิลปะใด ๆ มีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในงานศิลปะนั้นๆ โดยนักวิจารณ์ศิลปะที่มีความเชื่อบุคคลนิยม จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ทางทัศนธาตุของงานศิลปะชิ้นนั้นๆมากกว่าการให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่

ปรากฏอยู่ในงานศิลปะนั้นๆ สุธี คุณาวิชยานนท์ (2545 : 133) ตัวอย่างศิลปินคนสำคัญได้แก่ Wassily Kandinsky, Jackson Pollock Cy Twombly , Anselm Kiefer เป็นต้น ปัจจุบันจิตรกรรมแบบ Non Representational Art ในตะวันตกมักผนวกเอาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคม ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ตำนาน ประเด็นที่ศิลปินสนใจมาสร้างสรรค์เป็นผลงาน คำถามคือเราจะสามารถสร้างสรรค์จิตรกรรมนามธรรมโดยที่มาจากลักษณะของจิตรกรรมไทยประเพณีซึ่งถือว่าเป็นรากฐานความคิดที่สำคัญของจิตรกรรมไทยได้อย่างไรให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

เหตุผลในการเลือกจิตรกรรมไทยประเพณีจากวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร เป็นกรณีศึกษาคือหนึ่งจิตรกรรมในพระอุโบสถของวัดสุวรรณารามยังคงความสมบูรณ์ ทั้งสี รูปทรง และเนื้อหา เหลือร่องรอยให้ศึกษาจำนวนมาก ความคมชัดของผลงานจิตรกรรมอยู่ในระดับที่ดี จากการบูรณะของกรมศิลปากร ทำให้สามารถศึกษาและวิเคราะห์ผลงานได้อย่างดี สองจิตรกรรมไทยประเพณีจากวัดสุวรรณารามมีคุณค่าทางศิลปะและเชื่อมโยงรากประวัติศาสตร์ของศิลปะไทย เป็นศิลปะในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่สืบทอดมาจากศิลปะอยุธยา เป็นผลงานการประชันกันของสองจิตรกรเอกแห่งยุค คือ หลวงวิจิตรเจษฎาและหลวงเสนีบริรักษ์ รวมถึงช่างเขียนท่านอื่นๆในยุคนั้น ได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในผลงานที่ดีที่สุดของกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรีชา เกาทอง (2530) ทำให้ผลงานจิตรกรรมในพระอุโบสถแห่งนี้สามารถเป็นตัวแทนในการศึกษาถึงเทคนิคและรูปแบบของผลงานจิตรกรรมไทยประเพณีได้

งานวิจัยมีเป้าหมายคือการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบและเทคนิคของจิตรกรรมไทยประเพณี กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบทางศิลปะ เน้นการวิเคราะห์ทัศนธาตุ (Visual Element) ประกอบด้วย เส้น น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงและเงา ลักษณะผิว สี การจัดวางองค์ประกอบ ชะลูด นิมเสมอ (2531:27-40) การศึกษาแนวคิดและผลงานศิลปะนามธรรม โดยการศึกษาทฤษฎีทางศิลปะนามธรรม ได้แก่ ศิลปินนามธรรม (Abstract Artist) , ศิลปะแบบไร้รูปแบบ (Non Representational Art) และรูปนิยม (Formalism) และการสร้างสรรค์ผลงานนามธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้วิจัย โดยใช้แนวคิด ศิลปะเชิงอัตวิสัย (Subjective Art) ได้แก่ ประสบการณ์ของศิลปิน (Artist Experience) กระบวนการสร้างสรรค์ (Creative Process) การแสดงออกทางอารมณ์ (Emotional Expression) และการพัฒนาเทคนิคเฉพาะตัว (Technical Development) โดยมุ่งหวังการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมจำนวน 12 ชิ้นที่มีลักษณะเฉพาะตัว

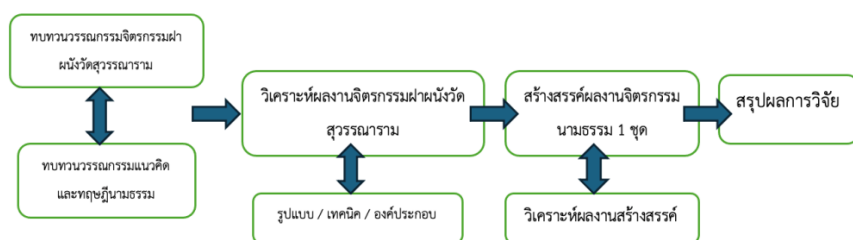
บทความวิจัยนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์จิตรกรรมไทยประเพณี กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะนามธรรม กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะนามธรรมและผลการวิเคราะห์รวมถึงข้อสรุปของผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะในการพัฒนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบและเทคนิคของจิตรกรรมไทยประเพณีที่เกิดขึ้นในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมที่เกิดจากการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบและเทคนิคของจิตรกรรมไทยประเพณี โดยนำผลมาปรับใช้กับทักษะการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัย
3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานนามธรรมที่มีเอกลักษณ์ของผู้วิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

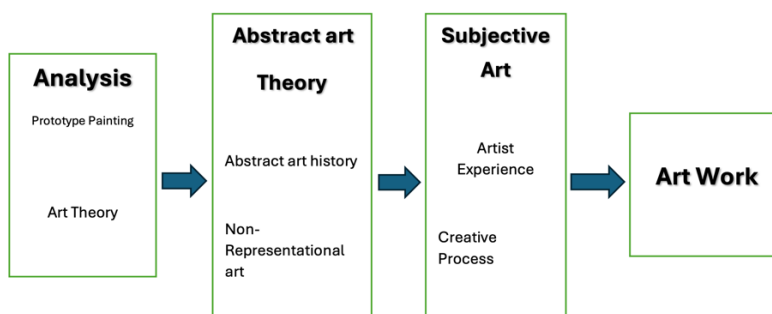
งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยเป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยศึกษาจิตรกรรมไทยประเพณีกรณีจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหารเป็นตัวอย่างในการวิจัย นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ตามหลักการทางศิลปะ และนำผลสรุปมาพัฒนาเป็นผลงานสร้างสรรค์ มีการดำเนินงานตามวิธีวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงภาพผังวิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ศึกษาจิตรกรรมไทยประเพณี กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร จากเอกสารที่เกี่ยวข้องรวมถึงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล ภาพถ่าย เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์
2. ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับศิลปะนามธรรม ศึกษาทฤษฎี ผลงานศิลปิน แนวคิด ที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมไทยประเพณี ด้วยแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ ด้วยการวิเคราะห์รูปแบบเทคนิค และองค์ประกอบของผลงาน
4. สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมจำนวน 1 ชุด
5. นำเสนอผลงานสู่สาธารณะ เพื่อหาข้อเสนอแนะจากผู้ชม
6. สรุปผลการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการทำวิจัยได้แก่

1. แนวคิดในการวิเคราะห์กระบวนการทางจิตรกรรมไทยประเพณี ด้านกลวิธี วิธีการระบายสี การใช้สี ในองค์ประกอบต่างๆของงานจิตรกรรม โดยมุ่งเน้นไปในเรื่ององค์ประกอบย่อยของงานจิตรกรรมไทย เพื่อหา ลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานจิตรกรรม

2. แนวคิดทฤษฎีทางศิลปะนามธรรม ประกอบไปด้วย ประวัติศาสตร์ศิลปะนามธรรม แนวคิด Non – Representational Art (ศิลปะแบบไร้รูปแทน) Formalism (รูปแบบนิยม) และการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์และความคิดของศิลปิน

แนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะแบบ Subjective Art (ศิลปะเชิงอัตวิสัย) ประกอบด้วย แนวคิด เรื่องประสบการณ์ศิลปินและการตีความ กระบวนการสร้างสรรค์เฉพาะตัว การแสดงออกทางอารมณ์ การ พัฒนาเทคนิคเฉพาะตัว

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร

จากการศึกษาและวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานจิตรกรรมเรื่องเนมิราชาดกของหลวง วิจิตรเจษฎา และผลงานมโหสถชาดกของหลวงเสนีย์บริรักษ์ ส่วนที่สองการวิเคราะห์ภาพรวมของผลงาน จิตรกรรมฝาผนังอื่นๆ ได้ผลดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงผลงานจิตรกรรม เนมีราชชาดก ของหลวงวิจิตรเจษฎาและผลงานจิตรกรรม มหาสุดาชาดก ของหลวงเสนีย์บริรักษ์

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบจุดเด่นทางทัศนธาตุในผลงานของหลวงวิจิตรเจษฎาและหลวงเสนีย์บริรักษ์

รูปแบบ เทคนิค กระบวนการ	หลวงวิจิตรเจษฎา	หลวงเสนีย์บริรักษ์
การใช้สี	เน้นใช้สีสด กลุ่มสีแดง สีนํ้าเงิน สีคราม สีเหลือง และสีทอง	เน้นใช้สีตามธรรมชาติ กลุ่มสีอิฐ สีนํ้าตาล สีเขียว สีเขียวอมดำ และกลุ่มสีเข้ม
รูปแบบการวาด	วาดภาพตามแนวประเพณีแบบเครื่องครัด	วาดภาพที่แตกต่างจากแนวประเพณีนิยม
การวาดตัวละคร	ใช้ความประณีต ตามแบบประเพณีนิยม	เน้นความมีชีวิตชีวาและความสมจริงสมจัง แสดงอากัปกิริยาของตัวละครชัดเจน
การจัดองค์ประกอบภาพ	แสดงความสมมาตร ให้ความรู้สึกนิ่งสงบ	แสดงความเคลื่อนไหว ไม่เป็นระเบียบ
การแบ่งเรื่องในภาพ	ใช้เส้นสินเทา	ใช้โครงสร้างของธรรมชาติ เช่นโขดหิน ต้นไม้ ภูเขา
วิธีการระบาย	เน้นการระบายเรียบ แบ่งส่วนของสีชัดเจน และใช้การตัดเส้นคม	มีส่วนของการระบายแบบทิ้งร่องรอยของแปรง และการเลื่อมทับของสี
การวางน้ำหนักในภาพ	การวางน้ำหนักตัดกันระหว่างเข้มกับอ่อนแบบสมมาตร	การวางน้ำหนักตัดกันระหว่างเข้มกับอ่อนแบบกระจาย

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบจุดเด่นและความต่างผลงานจิตรกรรมของหลวงวิจิตรเจษฎาและหลวงเสนีย์บริรักษ์

จากตารางข้างต้นจะเห็นจุดเด่นที่แตกต่างอย่างชัดเจนของผลงานจิตรกรรมสองท่านในเรื่องทัศนธาตุทางศิลปะ นอกจากผลงานตารางเปรียบเทียบนี้แล้ว ยังสามารถสรุปภาพรวมความน่าสนใจอื่นๆของจิตรกรรมในวัดสุพรรณารามได้ดังนี้

1. กลุ่มสีที่ใช้ในจิตรกรรมฝาผนังวัดสุพรรณดารามราชวรวิหาร กลุ่มสีที่มีการค้นพบ คือหมวดสีดำ ซึ่งมีปริมาณการใช้สี 35% เป็นโครงสร้างหลักของภาพ หมวดสีแดงเป็นทั้งสีพื้น และรูปทรง ปริมาณการใช้สี 30% กลุ่มสีที่มีปริมาณการใช้ลำดับถัดมา หมวดสีเหลือง มีปริมาณการใช้ 15% ต่อมา มีปริมาณการใช้ที่เท่ากันคือ หมวดสีขาว มีปริมาณการใช้ 10% และกลุ่มสีที่มีปริมาณการใช้น้อยที่สุด คือ หมวดสีน้ำเงิน และหมวดสีเขียว มีปริมาณการใช้ 5% (ยุวดี พรธราพงศ์, 2562 : 1169) ซึ่งกลุ่มสีที่ใช้น้อยนั้นจะเป็นโทนสีที่สว่างและมักจะอยู่ในตัวละคร ตัวเทพ ตัวมนุษย์ ตัวกนก เพื่อเน้นให้ตัวละครเหล่านี้มีความเด่นชัดจากพื้นหลังมากยิ่งขึ้น

2. การแบ่งโครงเรื่องของภาพและการจัดองค์ประกอบภาพ ภาพเนมิราชชาดกเน้นองค์ประกอบแบบสมมาตร ด้านซ้ายด้านขวาเท่ากัน ด้านบนและด้านล่างเท่ากัน น้ำหนักสีและปริมาณของสีที่ใช้ยังมีความใกล้เคียงกัน ทำให้ภาพเนมิราชชาดก มีความสงบนิ่งและความสุขุมแตกต่างจากผลงานอื่น สีที่ใช้เป็นสีที่สดและตัดกัน ไม่ได้อิงสีตามความเป็นจริง ทำให้ผลงานชิ้นนี้มีความเป็นอุดมคติสูง ภาพมโหสถชาดกเน้นการภาพด้วยอารมณ์มากกว่าหลักจารีตประเพณี รวมถึงการผนวกเอาสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนั้นมาใส่ ทั้งหน้าตา การแต่งกาย สัตว์ การแสดงออกท่าทางของตัวละครต่างๆก็มีความเคลื่อนไหวดูตื่น สร้างความเคลื่อนไหวให้กับองค์ประกอบของภาพโดยรวม

3. ร่องรอยส่วนประกอบย่อยของภาพมีความน่าสนใจที่จะศึกษาทั้งเทคนิคและกระบวนการเขียน เนื่องจากร่องรอยส่วนประกอบย่อยของภาพนั้นไม่อยู่ในระเบียบของจารีตประเพณีนัก ข้างเขียนหรือจิตรกรสามารถพัฒนาและหากระบวนการเขียนภาพที่เป็นลักษณะเฉพาะได้ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการเขียนหิน น้ำ ฟ้า ต้นไม้ หรือการวางโครงสร้างต่างๆ

ภาพที่ 4-5-6 แสดงตัวอย่างการเขียนภาพต้นไม้ในจิตรกรรมวัดสุพรรณารามราชวรวิหาร

ภาพที่ 7-8 แสดงตัวอย่างการเขียนขีดหินในจิตรกรรมวัดสุวรรณาราชารวิหาร

ภาพที่ 9-10 แสดงตัวอย่างการเขียนภาพน้ำในจิตรกรรมวัดสุวรรณาราชารวิหาร

2. ผลวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะนามธรรม

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะนามธรรมโดยนักทฤษฎีและแนวคิดของศิลปินนามธรรมสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ศิลปะนามธรรมถูกสนับสนุนด้วยแนวคิด **Non-Representational Art** ของเคลเมนต์ กรีนเบิร์ก เขาเชื่อว่าศิลปะไร้ตัวแทนควรเน้นไปที่การรับรู้ทางสายตาและรูปแบบพื้นฐาน เช่น สี เส้น รูปทรง และพื้นผิว เขาเห็นว่างานศิลปะควรเน้นไปที่คุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะ โดยปราศจากการพยายามเลียนแบบหรือแสดงออกถึงสิ่งใดในโลกภายนอก เขาสนับสนุนให้ศิลปะดำเนินไปสู่การแสดงออกที่ “บริสุทธิ์” ซึ่งหมายถึงการเน้นเฉพาะคุณสมบัติของศิลปะ เช่น การใช้สีและเส้นที่ไม่พยายามสร้างภาพใด ๆ การให้ความสำคัญกับองค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้ทำให้ศิลปะมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเรื่องราวหรือภาพลวงตา **Greenberg (1961)** เช่นเดียวกับแนวคิด **Non-Objective Art** โดย เมเยอร์ ชapiro ที่สำรวจผลกระทบของศิลปะนามธรรมที่เน้นรูปทรง สี และการจัดองค์ประกอบมากกว่าสิ่งที่เป็นตัวแทน **Schapiro (2010)** แนวคิดนี้สามารถสนับสนุนผลงานศิลปะนามธรรมได้อย่างชัดเจน

2. แนวคิด **Significant Form** ของเบลล์และฟราย ที่หมายถึงการที่องค์ประกอบทางสายตาของผลงานศิลปะ เช่น รูปทรง เส้น และสี ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เหนือกว่าการเล่าเรื่อง คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของงานศิลปะมีรากฐานอยู่ที่องค์ประกอบทางรูปทรง (รูปทรง สี เส้น และการจัดเรียง) มากกว่าที่จะอยู่ที่เนื้อหาของงาน องค์ประกอบเหล่านี้สามารถกระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์ใน

ผู้ชม นำไปสู่การชื่นชมงานศิลปะในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น Bell (1914) แนวคิดนี้เป็นหัวใจหลักของผลงานศิลปะนามธรรมในยุคปัจจุบันแนวคิดที่สำคัญเหล่านี้สามารถนำไปสู่การสนับสนุนการสร้างสรรคผลงานนามธรรม

3. แนวคิด ศิลปะเชิงอัตวิสัย (Subjective Art) ที่เน้นการแสดงออกถึงความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ภายในของศิลปินโดยเฉพาะ ซึ่งมักมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนอารมณ์และมุมมองส่วนตัวของศิลปินเอง โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความสมจริงหรือการแสดงภาพที่สามารถระบุตัวตนได้เสมอไป ศิลปะประเภทนี้เปิดโอกาสให้ศิลปินถ่ายทอดอารมณ์ที่เป็นนามธรรม ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสและตีความตามมุมมองและความรู้สึกของตนเอง สอดคล้องกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะนามธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 20 แนวคิดนี้สนับสนุนให้งานศิลปะนามธรรมสามารถมีพื้นที่ในโลกศิลปะมากขึ้น

4. แนวคิด Art as Experience ของจอห์น ดิวอี้ ศิลปะควรถูกมองว่าเป็นกระบวนการทางประสบการณ์ มากกว่าที่จะเป็นเพียงผลิตภัณฑ์ เขาเชื่อว่าศิลปะที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างและผู้ชม ซึ่งผู้ชมมีส่วนร่วมทั้งทางอารมณ์และทางปัญญากับงานศิลปะ ซึ่งเน้นถึงลักษณะพลศาสตร์ของศิลปะ Dewey (1934) แนวคิดนี้สนับสนุนศิลปะนามธรรมที่ไม่ได้เล่าเรื่องราวของงานผ่านภาพแทน แต่เป็นการใช้ประสบการณ์ของผู้ชมในการดูงานศิลปะเพื่อทำความเข้าใจความหมายของผลงาน ที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ของศิลปิน เช่นเดียวกับแจ๊คสัน พอลล็อกที่มองว่างานของเขาเป็นการแสดงออกถึงจิตวิญญาณและการปลดปล่อยอารมณ์ โดยไม่มุ่งเน้นที่การแสดงภาพลักษณ์ของวัตถุ แต่เน้นไปที่กระบวนการสร้างสรรค์อันเป็นอิสระจากกรอบเกณฑ์ทั่วไป ผลงานจึงแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนทางอารมณ์และความเคลื่อนไหวที่ลื่นไหลภายในจิตใจ เขาเชื่อว่าศิลปะควรเป็นการแสดงออกถึงจิตใต้สำนึกและความรู้สึกที่ไม่ผ่านการกรอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ของศิลปินที่ถูกแสดงออกผ่านผลงานศิลปะ

3. ผลการวิเคราะห์การสร้างสรรค์จิตรกรรมนามธรรม

ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมได้แบ่งผลงานจำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. การเลือกใช้กลุ่มสีในงานจิตรกรรม 2.การวางองค์ประกอบในงานจิตรกรรม 3.ลักษณะการเขียนภาพวัตถุที่ประกอบในงานจิตรกรรม โดยงานทั้งสามกลุ่มจะมีลักษณะการผสมผสานทั้งสามลักษณะเข้าด้วยกัน จากการสร้างสรรค์ผลงานทั้ง 12 ชิ้น ได้ทำการวิเคราะห์ผลงานสร้างสรรค์ของงานวิจัยชิ้นนี้โดยสรุปลักษณะเด่นและกระบวนการสร้างสรรค์ของผลงานทั้งหมด เพื่อหาความเชื่อมโยงและข้อสรุปที่ได้จากผลงานสร้างสรรค์โดยมีการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆได้แก่ ลักษณะเด่นจากจิตรกรรมต้นแบบที่นำมาใช้ กลุ่มสีหลัก ลักษณะของเส้นรูปทรงหลัก การวางองค์ประกอบ วิธีการระบายสี การวางโครงสร้างน้ำหนักของสี และความสอดคล้องในงานจิตรกรรมต้นแบบ โดยมีวิเคราะห์ดังนี้

ภาพที่ 10-15 แสดงตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์

1. ลักษณะเด่นที่ถูกนำมาใช้ในผลงานสร้างสรรค์คือการใช้รูปทรงมากที่สุด 83% รองลงมาคือการใช้สีเป็นองค์ประกอบสำคัญในงาน 66% ผลงานชิ้นที่เน้นการใช้ลักษณะเด่นของรูปทรงวัตถุและสีในผลงานจะสามารถเชื่อมโยงความสอดคล้องถึงงานจิตรกรรมต้นแบบได้ง่าย

2. สีที่ถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักในงานจิตรกรรมสร้างสรรค์ชุดนี้ได้แก่ กลุ่มสีแดง ส้มแดง จำนวน 58% กลุ่มสีน้ำเงินครามจำนวน 50% กลุ่มสีขาวย 33% และกลุ่มสีอื่นๆประมาณ 10% จากการวิเคราะห์พบว่าหากผลงานชิ้นใดที่ใช้กลุ่มสีหลักด้วยสีส้มแดง น้ำตาล และสีครามน้ำเงิน จะสามารถเชื่อมโยงและสอดคล้องถึงงานจิตรกรรมต้นฉบับได้ง่าย

3. มีการใช้เส้นอิสระจำนวนมากถึง 66% มีการใช้เส้นตรงทรงเลขาคณิตเพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์ และมีผลงานที่ไม่ได้ใช้เส้นเป็นองค์ประกอบหลักเลย 33% จากการวิเคราะห์พบว่าการใช้เส้นจะช่วยแสดงให้เห็นถึงรูปทรงบางอย่างที่จะสามารถเชื่อมโยงไปถึงงานจิตรกรรมต้นฉบับมากกว่าการที่ไม่ใช้เส้นในการสร้างสรรค์

4. ลักษณะรูปทรงของวัตถุที่มักนำมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างสรรค์ส่วนมากเป็นรูปทรงของโหนดหินจำนวน 58% รูปทรงของพุ่มไม้ 41% และรูปทรงอื่นๆเล็กน้อย เป็นที่น่าสังเกตว่าผลงานสร้างสรรค์ที่ใช้รูปทรงของวัตถุที่มาจากผลงานต้นฉบับมากกว่าสองประเภทในผลงานชิ้นเดียว จะสามารถเชื่อมโยงถึง

ผลงานจิตรกรรมต้นฉบับได้ดีกว่าผลงานที่เน้นรูปทรงเดียว มีผลงานจำนวน 2 ชิ้นที่ไม่ได้ใช้รูปทรงใดๆในการสร้างสรรค์ แต่มีความสอดคล้องกับผลงานต้นฉบับได้หากมีองค์ประกอบอื่นๆที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงได้เช่นการใช้กลุ่มสีเป็นต้น

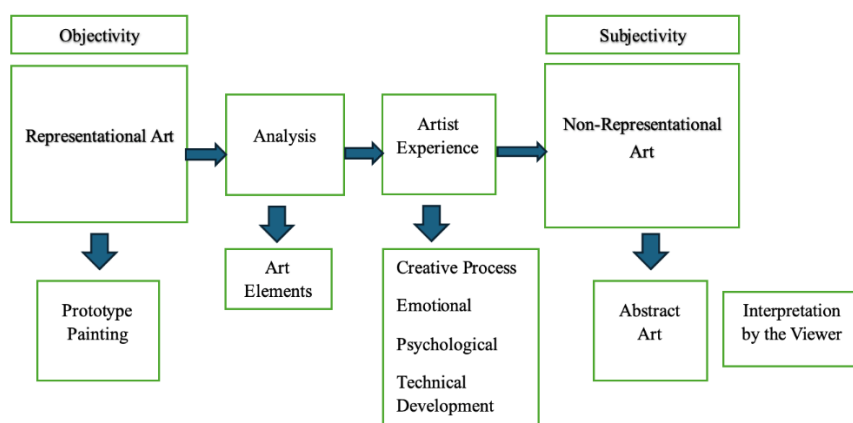
5. ในการจัดวางองค์ประกอบของภาพมีทั้งแบบสมมาตรและแบบไม่สมมาตร โดยวิธีหลักที่นำมาใช้ในงานสร้างสรรค์เป็นการจัดวางองค์ประกอบแบบไม่สมมาตร 67% มีการเน้นองค์ประกอบแบบสมมาตรเพียง 25% นอกจากนี้ในรายละเอียดปลีกย่อยยังมีการจัดองค์ประกอบภาพให้มีความเคลื่อนไหวอีก 25% จากการวิเคราะห์นั้นการจัดองค์ประกอบของภาพไม่มีผลต่อความเชื่อมโยงไปถึงผลงานจิตรกรรมงานต้นฉบับมากนัก

6. กลวิธีในการระบายสีจะเน้นการใช้วิธีในการระบายสีแบบซ้อนทับทั้งรอยแปรง ซึ่งมักไม่ปรากฏในงานจิตรกรรมไทยประเพณี แต่เป็นลักษณะเด่นของงานจิตรกรรมแนว Abstract Expressionism บางชิ้นงานมีทั้งการใช้วิธีระบายเรียบสีเดียว ระบายสีแบบเกลี่ย และการระบายสีที่ซ้อนทับกันแบบทั้งรอยแปรงผสมผสานกันไป กลวิธีในการระบายสีในผลงานชุดนี้ไม่ใช่ปัจจัยที่จะส่งผลให้งานจิตรกรรมสร้างสรรค์สามารถเชื่อมโยงไปถึงงานจิตรกรรมต้นแบบได้

7. ลักษณะเด่นของการวางโครงสร้างของสีในงานจิตรกรรมชุดนี้มีสองแบบคือ การใช้คู่สีที่ตัดกันจำนวน 42% และการวางน้ำหนักสีที่ตัดกัน 33% การวางโครงสร้างสีทั้งสองแบบในงานสร้างสรรค์แม้จะมีความสอดคล้องกับจิตรกรรมต้นฉบับแต่ก็ไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงถึงงานจิตรกรรมต้นฉบับได้มากนัก

อภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการสร้างสรรค์จิตรกรรมนามธรรมจากจิตรกรรมไทยประเพณี มีกระบวนการทางความคิดดังนี้

แผนภาพที่ 10-15 แสดงกระบวนการสรุปงานวิจัย

การวิจัยสร้างสรรค์ศิลปะนามธรรมจากการวิเคราะห์งานจิตรกรรมไทยประเพณี กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม เป็นวิจัยที่ต้องการแสวงหากระบวนการและแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานนามธรรม ที่มีรากฐานร่วมกับจิตรกรรมไทยประเพณี เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน จากผลการประเมินของผู้ชมและผู้เชี่ยวชาญโดยการใช้แบบสอบถามปลายเปิดสามารถสรุปประเด็นข้อค้นพบในงานวิจัยได้ดังนี้

1. จากการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามพบว่าผลงานมีความโดดเด่นเรื่องการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ การใช้สี และการวาดรูปทรงของวัตถุในงาน ความแตกต่างของสองสกุลช่างมีลักษณะเด่นที่ต่างกันอย่างชัดเจน

2. คุณค่าทางศิลปะของการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรมจากการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมไทยประเพณี โดยการประเมินของผู้ชมและผู้เชี่ยวชาญพบว่าผลงานนามธรรมชุดนี้มีจุดเด่นเรื่องสี 60% มีจุดเด่นเรื่องการจัดวางภาพที่แปลกใหม่ 70% และจุดเด่นเรื่องวิธีการระบายสี 40% และมีคุณค่าของผลงานชุดนี้อยู่ที่การสร้างมุมมองที่แปลกใหม่ในงานจิตรกรรม โดยไม่จำเป็นต้องเล่าเนื้อหาของงานจิตรกรรมไทยตามแนวคิด **Non-Objective Art** โดย เมเยอร์ ซาปิโร ทำให้มีลักษณะเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง สามารถผสมผสานงานจิตรกรรมประเพณีไทยไปสู่ความร่วมมือได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. ผลงานสร้างสรรค์มีความเชื่อมโยงต่อผลงานต้นฉบับ ผลจากแบบสอบถามกว่า 50% ของผู้ให้ข้อมูล เห็นว่าผลงานชุดนี้มีความเชื่อมโยงกับจิตรกรรมไทย ซึ่งส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่ทำงานศิลปะและทำงานจิตรกรรม โดยสังเกตจากชุดสีและโครงสร้างของภาพ และร่องรอยของการนำรูปทรงของวัตถุจากผลงานจิตรกรรมไทยมาประยุกต์ใช้กับผลงาน อีกประเด็นหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงกับจิตรกรรมไทยประเพณีคือการใช้ค่าน้ำหนักอ่อนแก่ตัดกัน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. ผลงานสร้างสรรค์มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จากการประเมินของผู้ชมและผู้เชี่ยวชาญมีความพึงพอใจในระดับมาก ผลงานชุดนี้สามารถแสดงจุดเด่นทางศิลปะของผู้วิจัย และลักษณะเฉพาะของรูปแบบทางศิลปะที่มีความแปลกใหม่ ทำให้สามารถสร้างคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์แบบใหม่ขึ้นมาได้ เนื่องจากงานวิจัยได้ใช้กระบวนการสร้างสรรค์ทางศิลปะนามธรรมที่ให้ความสำคัญกับรูปทรง เส้น สี องค์ประกอบทางศิลปะมากกว่าเนื้อหาเรื่องราว และใช้แนวคิดต่างๆ เช่น การตีความ การใช้สัญลักษณ์ การจัดองค์ประกอบขึ้นใหม่ การแสดงออกทางอารมณ์ องค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้ผลงานมีความเชื่อมโยงต่อประสบการณ์ของศิลปินตรงตามแนวคิดศิลปะเชิงอัตวิสัย (**Subjective Art**) สอดคล้องกับแนวคิด **Formalism** ของ เคลเมนต์ กรีนเบิร์ก

5. ผลงานในลำดับท้ายปรากฏลักษณะเฉพาะที่ชัดเจนมากกว่าผลงานในลำดับต้นๆ ประสบการณ์ของศิลปินเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานนามธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งเทคนิค รสนิยมทางสุนทรียศาสตร์ ความกล้า การแสดงออก รวมถึงระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาผลงานล้วนมีผลต่องานที่ปรากฏ

ผลงานในชั้นท้ายๆของการสร้างสรรค์จึงแสดงลักษณะเฉพาะของงานจิตรกรรมได้ดีมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิด Art as Experience ของจอห์น ดิวอี้

6. ผลงานนามธรรมสามารถตีความได้หลากหลายทั้งตัวศิลปินผู้สร้างและผู้ชม แม้ผลงานจะมีที่มาจากการศึกษางานศิลปะแบบรูปธรรม แต่คุณค่าของผลงานอยู่ที่การตีความจากประสบการณ์ของผู้ชม สอดคล้องกับแนวคิด อัตวิสัย (Subjectivity) ตามแนวคิดของโรเจอร์ พราย, ไคลฟ์ เบลล์ และเคลเมนต์ กรีนเบิร์ก

จากข้อสรุปและสาระสำคัญแสดงให้เห็นว่า ผลงานในงานวิจัยชุดนี้มีวิธีการเล่าเรื่องและการจัดวางเนื้อหาทางศิลปะที่ต่างไปจากผลงานเชิงอุดมคติที่เน้นการเล่าเรื่องผ่านตัวละคร จากผลงานที่เป็น Objective art สู่ Subjective art รวมถึงลักษณะการตัดเส้นด้วยเส้นที่คมและอ่อนช้อยที่ไม่ปรากฏในงานจิตรกรรมชุดนี้นั้น ทำให้ผลงานจิตรกรรมนามธรรมมีการถอยห่างไปจากจิตรกรรมต้นแบบอย่างมาก ผู้ชมไม่สามารถเชื่อมโยงถึงงานต้นแบบได้ เกิดจากคุณลักษณะเด่นของงานจิตรกรรมนามธรรม อย่างไรก็ตามแต่มีบางอย่างที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงแนวทางของจิตรกรรมไทยประเพณีได้ เช่นกลุ่มสี การจัดวางน้ำหนักของสี รูปทรงต่างๆที่มักปรากฏในงานจิตรกรรมไทยประเพณี และคุณค่าของผลงานเมื่อถูกแสดงสู่สาธารณะชนนั้น จะไม่ขึ้นอยู่กับผลงานต้นแบบ แต่จะขึ้นอยู่กับคุณค่าเฉพาะในผลงานชุดนั้นๆเอง ผู้วิจัยเชื่อว่าแบบแผนในงานจิตรกรรมไทยประเพณีนั้นแม้จะมีการกำหนดให้มีวิธีและรูปแบบที่สืบทอดกันมา ถูกต้องตามหลักประเพณีนิยมเหมือนกันนั้น แต่เมื่อได้ค้นคว้าและทดลองสร้างขึ้นมาใหม่ในแบบจิตรกรรม Abstract Expressionism แล้วรายละเอียดในแบบแผนไม่มีความสำคัญ แต่สามารถพัฒนาสู่จิตรกรรมนามธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในงานวิจัยนี้

1) งานวิจัยสามารถขยายขอบเขตของจิตรกรรมไทยประเพณีถึง คติ ความเชื่อ รวมถึงความเป็นอุดมคติในงานจิตรกรรมได้

2) ผลงานสร้างสรรค์สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเพื่อหาลักษณะเฉพาะทางศิลปะที่ชัดเจนขึ้นได้

2. ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1) งานวิจัยสามารถเพิ่มกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาและศึกษาเฉพาะเจาะจงไปในบางประเด็น เช่น เทคนิคในงานจิตรกรรมหรือคติความเชื่อในงานจิตรกรรมเพื่อหาความเชื่อมโยงของงานจิตรกรรมไทยประเพณีที่มีความเป็นสากลร่วมกันได้

เอกสารอ้างอิง

- ชลุด นิมเสมอ. (2531). *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- ปรีชา เกาทอง. (2530). *36 ปี วัดสุวรรณาราม*. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม
- ยุวดี พรธราพงศ์. (2562). มิติทางวัฒนธรรมสีในงานจิตรกรรมไทยสู่จินตนาการการออกแบบความศรัทธา. *Veridian*. ฉบับที่ 12, 1169
- สุธี คุณาวิชยานนท์. (2545). *จากสยามเก่าสู่ไทยใหม่ ว่าด้วยความพลิกผันของศิลปะจากประเพณีสู่สมัยใหม่ และร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- Bell, K. (1914). *Art*. New York: Stokes
- Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York: Perigee Books.
- Greenberg, C. (1961). *Art and Culture: Critical Essays*: Beacon Press.
- Schapiro, M. (2010). Non-Objective Art. In *Theory and Philosophy of Art: A Reader* (pp. 45-58), Boston: Routledge.